

«Uten hensyn til rase, tro eller oppfatninger». 25 års samarbeid mellom misjon og utviklingshjelp

AV ØYVIND DAHL

Det er i 1987 tjuedefem år siden opprettelsen av Norsk utviklingshjelp. Fra den spede begynnelse da det årlige budsjettet var på 37 mill. kr (1962), er den statlige u-hjelpen vokst til over 6 milliarder kroner. Dette beløpet forvaltes i dag av Departementet for Utviklingshjelp (DUH). Ca. halvparten kanaliseres multilateralt (flersidig), dvs. i stor utstrekning via FN-organisasjoner og -organer, resten som bilateral (tosidig) hjelp, i alt vesentlig administrert av Direktoratet for Utviklingshjelp (NORAD), som er en avdeling innen DUH.

Da utviklingshjelpen kom i gang, fikk også private organisasjoner søke støtte på bestemte betingelser. Som vi skal se i denne artikkelen, kom dette samarbeidet i gang først etter en viss drakamp om prinsipper. Misjonsorganisasjonene var ikke villige til å forvalte offentlig støtte for enhver pris. Kravet om politisk og religiøs nøytralitet har dukket opp i debatten med jevne mellomrom.

I de første årene (1963–65), forvaltet misjonsorganisasjonene nesten hele den støtten som ble bevilget til de private organisasjonene (3 mill. kr hvert år). I perioden fra 1963 til 1980 svarte den totale støtten til samtlige private organisasjoner til ca. 7% av den tosidige bistanden. Fra 1980 til 1987 har det vært en dramatisk vekst, med en seksdobling på få år, slik at støtten til private organisasjoner nå utgjør ca. 15% av norsk tosidig bistand (400 mill. kr i 1987). Av dette får misjonsorganisasjonene årlig ca. 70 mill. kr til prosjekter i misjonslandene (20% av støtten til private organisasjoner).¹

I denne artikkelen skal vi i hovedsak se på hvordan samarbeidet mellom utviklingshjelpen og misjonen kom i gang, – hvordan retningslinjene har utviklet seg, og hvilke prinsipielle betingelser som ble stilt fra hver side. Særlig skal vi se på hvordan kravet om politisk og religiøs nøytralitet har vært debattert og hvordan man har arbeidet for å finne løsninger som var akseptable for begge parter.

Forhistorien

Engen-utvalget ble oppnevnt i juni 1960 med mandat «å utrede spørsmålet om hjelp til underutviklede land» og integrere den allerede eksisterende India-hjelpen i et nytt organ.

Enkelte organisasjonsledere var tidlig i kontakt med utvalget. Generalsekretær i Det Norske Misjonsselskap, Fridtjov Birkeli, henvendte seg i brev av 20. august 1960 til Engen-utvalget. I brevet sier han: «Hvis det er så at Norge i tillegg til den hjelpen som er ytt India, overveier muligheten av også å gjøre noe andre steder, vil vi få lov til å henlede oppmerksomheten på enkelte afrikanske land.»² I brevet foreslår han videre norsk assistanse til universitet på Madagaskar og yrkesskole og institutt for blinde og døve i Kamerun. I september samme år var det også kontakt mellom pastor Olav Egeland i Kirkens Nødhjelp og ekspedisjonssjef Georg Kristiansen i Utenriksdepartementet om et eventuelt samarbeid mellom staten og de private organisasjonene.³

Den 19. mai 1961 oppnevnte Norsk Misjonsråd, som samlet alle misjonsorganisasjonene – både frikirkelige og slike som var tilknyttet statskirken – en komité med gen.sekr. Paul Walstad fra Den norske Misjonsallianse som formann, for å forberede en eventuell henvendelse fra Engen-utvalget.⁴

På ekstraordinært møte i Norsk Misjonsråd den 16. juni samme år, ble saken tatt opp i stor bredde. Her ble det sagt at Engen-komitéens innstilling «foreligger allerede». «Det har vært ført forhandlinger på nordisk basis, og en rekke konferanser har vært avholdt. En gruppe er allerede i gang for å drøfte de erfaringer og problemer en støter på. Kirkens og misjonens erfaring har spilt en meget begrenset rolle...» Opplysningene som ble gitt på møtet er ellers meget misvisende: «Det er heller ikke tale om at misjonen skal få av de fonds og bevilgninger som staten legger opp... Staten holder seg nøytral både ideologisk og religiøst. 80 % av den hjelpen staten kommer til å yte, vil gå direkte gjennom FN-organisasjoner...» Gen.sekr. Vågen fra Norsk Luthersk Misjonssamband sa at han «ikke trodde det ville bli aktuelt å få hjelp fra staten til misjonsarbeidet... Misjon er misjon – statshjelp er statshjelp.»⁵

Én måned etter, den 14. og 17. juli og 21. august, hadde Utenriksdepartementet kontaktmøter med 18 organisasjoner: Redd Barna, Norsk Folkehjelp, Norsk Studentsamband, Landsorganisasjonen i Norge, Det Norske Flyktningsråd, Norges Kooperative Landsforening, Norges Kooperative Kvinneforbund, Norske Kvinners

Sanitetsforening, Vennenes Samfunn, Kirkens Nødhjelp, Norges Idrettsforbund, Norges Røde Kors, Internasjonal Dugnad, Norsk Misjonsråd, Norsk Samband for De Forente Nasjoner, Den Norske Koreaforening, Den Norske UNICEF-komité og den Norske ORT-komité. Man var også i kontakt med Den Norske Sør-Afrika-komité og Statens Ungdomsråd.⁶

I Stortingsmeldingen om Norges hjelp til utviklingslandene samme år, sies det om «De private organisasjoners innsats»:

«Det er et gledelig trekk ved utviklingen at en rekke private organisasjoner engasjerer seg aktivt i hjelpevirksomheten overfor utviklingslandene. Mange av disse organisasjoner har allerede nedlagt et betydelig arbeid. Det er grunn til å tro at denne private virksomhet vil øke i omfang i de nærmeste år. Den vil således utgjøre et verdifullt tillegg til den statlige innsatsen. Det er dessuten en rekke prosjekter som ofte egner seg bedre for å bli utført i privat regi enn under et statlig organs auspisier. Disse organisasjoner kan også bidra til å stimulere interessen og forståelsen for utviklingslandenes problemer. Det er overmåte viktig at man i dette arbeid har en våken og interessert opinion bak seg. Her er det rom for innsats fra såvel de store folkelige organisasjoners side som fra de mindre private grupper, både når det gjelder å bidra finansielt og med personell til å drive utviklingsarbeid... Enkelte av organisasjonene, som f.eks. Misjonsselskapene og Vennenes Samfunn, har allerede rike tradisjoner bak seg i dette arbeid.»⁷

Med disse ord var grunnlaget lagt for de offisielle holdninger som etterhvert har ført til økte bevilgninger til de private organisasjonene. Også misjonsorganisasjonene så forh pningsfullt på et fremtidig samarbeid, men man var ikke uten betenkninger: I brev av 7. nov. 1961 til generalsekr. Johs. Skauge i Det Norske Misjonsselskap, sier formannen i komitéen som Norsk Misjonsråd hadde opprettet: «Vi stiller oss positivt til samarbeidet, men samtidig er vi oppmerksomme på at vi kan få store vanskeligheter. Men dette för tiden vise.»⁸

Hvilke vanskeligheter de foruts , kan en se av debatten i Nordisk Misjonsråd den 30. august 1961. I det svenske referatet siteres Norges innlegg slik:

«Vi må vara försiktiga, att vi inte förlorar vår evangeliska slagkraft genom att bindas vid dessa goda gåvor, som vi får att förmedla. Hjälpverksamheten är dock trots allt vad som kan sägas positivt inte detsamma som evangelii förkunnelse. Vi har erfarenhet redan från 20-talet i Kina, där man från regjeringen ställde krav til oss, som vi inte kunde gå med på... Stortinget har opplyst oss om att statsbidraget inte skall kopplas ihop med något religiöst arbete och vi har accepterat dessa villkor för samarbeidet, men vi antar, att det i framtiden kan dyka upp problem for oss. Hur langt kan vi gå med i dessa projekt utan att kompromissa med våra prinsipper?»⁹

Striden om nøytralitetsparagrafen

Utredningen fra Engen-utvalget førte så til opprettelsen av Norsk Utviklingshjelp ved kongelig resolusjon den 16. februar 1962. Den første formannen i styret på ni medlemmer ble fylkesmann Trygve Lie, tidligere generalsekretær i FN. Halvparten av styremedlemmene kom fra de private organisasjonene. Misjonsorganisasjonene var representert ved Fridtjov Birkeli, nyutnevnt biskop i Stavanger og tidligere generalsekretær i Det Norske Misjonsselskap. I Utenriksdepartementets arkiv finner vi et notat som inneholder de første utkast til «Ny administrasjonsordningen for hjelpen til utviklingslandene». Her står det: «Styremedlemmene fra den private sektor bør representere næringslivets organisasjoner, de humanitære organisasjoner, misjonen og andre. Det er viktig at man får med i styret personer som har personlig erfaring fra arbeid i utviklingslandene.»¹¹

Den bekymring man hadde fra misjonsorganisasjonenes side, ble noe dempet da Fridtjov Birkeli i et møte i Norsk Misjonsråd kunne fortelle at Trygve Lie hadde uttalt: «Kan vi ikke være med å støtte et godt foretagende som drives av norsk misjon, så vil jeg ikke være med på dette.» Betenkelighetene var likevel til stede: «Det som vil bli vanskelig, er om utviklingshjelpen på noen måter vil blande seg inn i trosspørsmål.»¹²

I den første årsmeldingen for Norsk Utviklingshjelp angis retningslinjene for samarbeidet med organisasjonene. Det heter der at prosjektene må bygge «på et realistisk grunnlag», at hjelpen må skje «i full forståelse med mottakerlandets myndigheter», og at organisasjonen «selv reiser minst halvparten av de beløp som trenges». Organisasjonen «må kunne pålegges ansvaret for gjen-

nomføringen. Norsk Utviklingshjelp må gis adgang til å følge tiltaket og anvendelsen av midlene.»¹³

I pkt. 7 heter det:

«Støtte fra Norsk Utviklingshjelp er betinget av at vedkommende tiltak ikke blir brukt til å fremme politiske eller religiøse særformål.»¹⁴

Dette punktet ble senere forandret som følge av flere debattrunder av stor betydning for misjonsorganisasjonene.

I Stortingsmeldingen (1961-62) heter det i det generelle innledningsavsnittet:

«Det er viktig at hjelpen til utviklingslandene gis uten tanke på fremme av politiske, økonomiske eller religiøse særinteresser, som et praktisk uttrykk for mellomfolkelig samarbeid og solidaritet i samsvar med den ånd som ligger til grunn for samarbeidet i De Forente Nasjoner.»¹⁵

I Utenrikskomitéens innstilling til Stortinget vedrørende retningslinjene for Norsk Utviklingshjelp kommenterte komitéen dette punktet i avtalen med de private organisasjonene slik:

«Komitéen mener videre at Norges innsats må gjøres på en generell menneskelig basis uten å være motivert av økonomiske, politiske eller religiøse særinteresser.»¹⁶

Under Stortingsdebatten 8. februar 1962 kom flere talere inn på denne «nøytralitetsparagrafen» og gav en fortolkning av den. Stortingsrepresentant Per Lønning (H), Oslo, sa i sitt innlegg:

«Er det slik å forstå at dette f.eks. utelukker praktisk samarbeid med norske misjonærer, eller legger det på våre folk som skal delta i dette arbeid, en streng nøytralitetsforpliktelse, slik at det f.eks. skulle være dem forholdt å gi uttrykk for sin demokratiske overbevisning, eller et religiøst livssyn overfor de mennesker de arbeider blant?»

Saksordføreren, odelstingspresident Jakob Pettersen (A) Hordaland, svarte at dette hadde ikke vært komitéens hensikt. Med

private organisasjoner hadde man også ment «religiøse organisasjoner som driver sin virksomhet og vil fortsette å drive den.»

Lønning repliserte «... Jeg tror det er riktig at arbeidet som helhet blir sett under den synsvinkel som det her blir – at det ikke skal fremme noen spesielle politiske eller religiøse interesser – når det gjelder selve målsettingen fra statens side. Men jeg tror også at det er vesentlig at de som deltar i dette arbeid og som ser det som et kall, har frihet til å gi uttrykk for sin overbevisning...»

Utenriksminister Lange gjorde det klart at «... hjelpetiltakene ikke skal ha som formål å fremme et spesielt politisk eller religiøst syn. Men det ligger naturligvis ikke deri noen tvang for dem som deltar i dette arbeidet, til å skjule sin egen overbevisning.»¹⁷

Etter disse mer prinsipielle rundene i Stortinget, skulle veien være klar for de private organisasjonene. Da de første søknadene om støtte skulle behandles av styret i Norsk Utviklingshjelp i oktober 1963, utarbeidet man en modell til et avtaleutkast hvor det het i pkt. 5:

«(Organisasjonens navn) skal forplikte seg til at dens innsats ved (prosjektets navn) skal drives slik at den ikke vil bli brukt til fremme av politiske eller religiøse særformål, samt at det ikke vil foregå forskjellsbehandling av den lokale befolkning m.h.t. religiøse og politiske oppfatninger.»

I referat fra styremøte i Norsk Utviklingshjelp den 8. nov. 1963 kommer det fram at en av misjonsorganisasjonene (Det Norske Misjonsselskap)¹⁸ hadde meddelt at den vanskelig kunne godta bestemmelsen om «religiøse særformål» i den modellen til avtaleutkast som styret hadde godkjent den 11. okt. samme år. Dette førte til at styret tok «nøytralitetsparagrafen» opp til bred drøftelse på møtet den 8. nov. Behandlingen førte da til følgende nye formulering:

«(Organisasjonens navn) skal forplikte seg til atdens innsats ved (prosjektets betegnelse) må gjøres på en generell menneskelig basis uten å være motivert av økonomiske, politiske eller religiøse særinteresser.»

Man la seg her nær opp til Utenrikskomitéens formulering og henviste til den fortolkning som Stortinget hadde gitt. Det ble

presisert at det var Norsk Utviklingshjelps ansvar å vurdere om et prosjekt hadde som hovedmotiv «å fremme religiøse særformål» eller om dets hovedmotiv var «en generell menneskelig basis». «Om det på denne brede humanistiske bakgrunn inneholder elementer av religiøs virksomhet, antas dette ikke å ha noen utslagsgivende betydning i relasjon til Utenrikskomitéens formulering av retningslinjene i 1962», heter det.

Den nye formuleringen: «på generell menneskelig basis uten å være motivert av økonomiske, politiske eller religiøse særinteresser» med Stortingets fortolkning var heller ikke klar, men den ble godtatt av misjonselskapene og gikk igjen i de avtalene som senere ble inngått med de private organisasjonene.¹⁹

I det store og hele sto disse retningslinjene ved lag fram til 1971. Da fikk den omstridte «nøytralitetsparagrafen» et nytt tillegg. Nå het det:

«Støtte kan bare gis til tiltak som kommer den stedlige befolkning til gode uten hensyn til rase, tro eller oppfatninger.»²⁰

Med denne presisering hadde misjonsorganisasjonene ingen problemer med å motta statlig støtte. Alle deres prosjekter var nettopp rettet inn på slike målgrupper.

Mot nye samarbeidsformer

Det var ikke bare spørsmålet om nøytralitet som opptok organisasjonene. Allerede i 1965 bad de om at statlig støtte ikke bare skulle gis til investeringer, men at det også ble åpnet for støtte til drift av prosjektene. Norsk Utviklingshjelp inviterte til en konferanse med de private organisasjonene, som inntil da hadde fått støtte til tiltak i utviklingslandene. Hensikten med konferansen var å utveksle erfaringer om den gjeldende støtteordningen. Representantene for organisasjonene gav uttrykk for tilfredshet med ordningen, men det ble pekt på at det bare forelå muligheter for støtte til investeringer, ikke til drift av prosjektene. Utviklingshjelpen utredet spørsmålet og en driftsstøtteordning ble innført fra og med 1966.²¹

I 1971 ble retningslinjene revurdert. Prinsippet om at støtten skulle være lik egeninnsatsen – den såkalte 50 %-regel ble fastholdt. Støtten til driften ble nå gitt på basis av årlige tilskuddsbeløp for hvert årsverk utført av bestemte kategorier fagfolk ved prosjektet.

Under Stortingets behandling av retningslinjene for Norges samarbeid med utviklingsland i februar 1973, ble det av flere stortingsrepresentanter gitt uttrykk for anerkjennelse overfor de private organisasjonenes arbeid i utviklingsland. Saken ble drøftet på nytt med de private organisasjonene og i 1974 ble det vedtatt nye retningslinjer som var mye romsligere enn de tidligere reglene – sett fra organisasjonenes side. Men samtidig ble det sagt at de tiltak som fikk støtte så snart som mulig skulle overtas av lokale krefter i mottakerlandet. Støtteordningen omfattet nå: investeringsstøtte (75%), driftsstøtte (basert på årsverk), støtte til forundersøkelser og forprosjektering (100%), og støtte til opplæring av personell.²²

I 1976 behandlet Stortinget den nye omfattende Stortingsmelding nr. 94: «Norges økonomiske samkvem med utviklingslandene». Den forsterkede utenriks- og konstitusjonskomité uttalte bl.a.:

«Komitéen er tilfreds med at det nå er større adgang til økte overføringer til utviklingslandene gjennom de private organisasjoners virksomhet i disse land. Komitéen mener at denne utvikling bør fortsette og forsterkes i den utstrekning det er mulig og hensiktsmessig, sett på bakgrunn av de retningslinjer Stortinget trekker opp for NORADs virksomhet, og det som er mulig sett ut fra de private organisasjoners målsettinger og arbeidsformer.»²³

På bakgrunn av St.meld. 94 og Stortingets behandling av den og på bakgrunn av de erfaringer som var gjort, ble nye retningslinjer vedtatt av NORADs styre 18. juli 1977. Støtteformene ble nå: Investeringsstøtte (80%), driftsstøtte (inntil 80%), forundersøkelser (100%), evaluering (100%), videreutdanning av norsk og utenlandsk fagpersonell (inntil 80% for kortere fagkurs). Til utdanning av lokalt fagpersonell kunne støtten dekke 100% av utgiftene.²⁴ I store trekk har disse bestemmelsene vært gjeldende helt til i dag.

Samtidig ble adgangen til å søke støtte utvidet til en rekke nye organisasjoner. Etter de nye retningslinjene kunne følgende få støtte:

- Norske private organisasjoner som har en klart etablert virksomhet i Norge.
- Internasjonale private organisasjoner som ikke har noen tilknytning til Norge i form av underavdeling eller organisasjon.

Slike organisasjoner kan bare få støtte til tiltak i Norges hovedsamarbeidsland.

- Private organisasjoner som er fast etablert i Norges hovedsamarbeidsland.

Det nye regelverket og særlig retningslinjene av 1977, fikk store virkninger for samarbeidet med misjonsorganisasjonene. For det første ble det åpnet for nye organisasjoner som f.eks. nasjonale organisasjoner i Norges hovedsamarbeidsland. For det andre ble kravene om egenandel senket fra 50 til 20 prosent. Det ble åpnet for en rekke nye støtteformer: driftsstøtte, forprosjektering, evaluering og utdanning.

I 1979 var situasjonen den at stadig flere organisasjoner benyttet seg av de utvidete mulighetene som støtteordningen gav. De statlige bevilgningene hadde imidlertid ikke fulgt opp. «Mens det tidligere var rikelig med midler til prosjekter i regi av private organisasjoner, er det i dag knapphet på midler som kan anvendes til dette formål», skrev kontorsjef Bjørn Johannesen som i en årrekke ledet kontoret for private organisasjoner i NORAD, i en artikkel samme år.²⁵ Dermed ble det mer aktuelt å se på hvilke kriterier som burde ligge til grunn for utvelgelse av prosjekter og organisasjoner som skulle få støtte. «Skal det legges særlig vekt på organisasjonenes erfaringer og praksis fra u-hjelpsarbeid eller skal en i utstrakt grad gi nye søkerorganisasjoner en mulighet til å vinne slik erfaring?», spurte Johannesen i samme artikkel.

Selv om det ikke fantes klart formulerte kriterier, antydet han svaret:

«... hensynet til de utvalgte målgruppene kommer foran hensynet til vedkommende organisasjons medlemsgrunnlag her i landet; søkerorganisasjoner med lang erfaring fra u-hjelpsarbeid skal fortsatt ha en sentral plass, men samtidig må nye organisasjoner gis muligheter. Og dessuten: ved siden av de faglige sider ved et prosjekt, blir evne og vilje til administrativ planlegging og ryddig tenkning omkring opplegg, gjennomføring og oppfølging tillagt betydelig vekt.»²⁶

Misjonsorganisasjonene måtte finne seg i at en rekke nye organisasjoner ville dele kaken. Generalsekretær Odd Bondevik i Det Norske Misjonsselskap tok, som formann i Norsk Misjonsråd, opp saken med NORAD. Til avisene sa han: «Det er blitt for trangt for

misjonsorganisasjonene på NORADs budsjett».²⁷ Misjonssekretær Hans Svartdahl i Pinsevennenes Ytremisjon fulgte opp: «Det er første gang vi hører at vi må stå i kø med våre søknader om u-hjelps-midler».²⁸

Heller ikke for NORAD var det store antallet nye organisasjoner uten problemer. Det kom søknader fra en lang rekke små og idealistiske organisasjoner. Både husmorgrupper, solidaritetsforeninger, Rotary-klubber og mange andre ville bidra på sin måte til å gjøre en innsats for folk i utviklingslandene. Ved å søke NORAD om støtte kunne hver innsamlet krone, ganges med fem. I denne situasjonen utbrøt en representant for NORADs kontor for private organisasjoner: «Skal Gud og hvermann nå kunne drive u-hjelp?» Bemanningen på kontoret hadde ikke kapasitet til å følge opp alle småorganisasjonene. Det var nå nødvendig å finne fram til nye samarbeidsformer.

Resultatet av denne utviklingen ble at bevilgningene til de private organisasjonene ble mer enn femdoblet i perioden fra 1980 til -85. Videre ble de mindre organisasjonene oppmuntret til å finne en samarbeidspartner – en entreprenørorganisasjon – (norsk eller lokal i hovedsamarbeidsland) som hadde erfaring og kapasitet til å gjennomføre et øremerket prosjekt. «Motivasjon og ønske om å yte en innsats er ikke tilstrekkelig kvalifikasjon for å drive konkret prosjektinnsats», heter det i styrets behandling av saken den 15. sept. 1982.²⁹

For å lette administrasjonen ble det inngått rammeavtaler mellom NORAD og enkelte organisasjoner som en prøveordning i 1980. De første var Redd Barna, Landsorganisasjonen (LO) og Det Norske Misjonsselskap.³⁰ Etter disse avtalene ble tilsagnsbeløpene fastsatt for to år om gangen på grunnlag av fremlagte skisser til prosjekt for samme periode. Tre prosent av rammebeløpet kunne brukes til å bygge opp egen hjemmeadministrasjon. Rammeavtalene betydde avlastning for NORADs kontor, større fleksibilitet for den enkelte organisasjon og økte muligheter til å planlegge på lengre sikt.

Ordningen med rammeavtaler var ikke helt ny. Systemet hadde allerede vært prøvd overfor Kirkens Nødhjelp i forbindelse med det store utviklingsprogrammet i Sør-Sudan som ble påbegynt i slutten av 1974. Den første fire-års-avtalen som innebar 80% støtte fra NORAD, ble inngått for perioden 1975-78. Avtalen ble fornyet for 1979-82 og sist for 1983-86.³¹

Ordningen med rammeavtaler ble ytterligere utvidet da det i 1983 ble inngått en avtale med Norsk Misjonsråd som en paraplyorganisasjon for alle de 13 medlemsorganisasjonene som driver utviklingsarbeid. Denne «paraplyavtalen» bygger på rammeavtaleprinsippet.³² Den første avtalen gav en ramme på 181 mill. kr. til misjonsorganisasjonene for perioden 1984–86. (For perioden 1987–89 er det søkt om 280 mill. kr.) Misjonsrådet opprettet en Bistandsnemnd med et sekretariat som hver høst presenterer et aktivitetsprogram for kommende år. Når dette er godkjent av NORAD, blir pengene utbetalt og fordelt til de enkelte prosjektene. Fra både NORADs side og fra misjonsledernes side ble det gitt uttrykk for at denne ordningen var en «tillitserklæring til norsk misjon».³³

Etter den første avtaleperioden uttrykte både NORAD og misjonsorganisasjonene tilfredshet med ordningen. Den har betydd en avlastning på NORADs personell, den har gitt misjonsorganisasjonene muligheter til planlegging på lengre sikt og dessuten er den faglige kompetansen styrket. Bistandsnemnden tar også aktivt del i planlegging, rådgivning, evaluering og policy-tenkning omkring utviklingsprosjektene.

Misjonsorganisasjonene hadde vært de store mottakere av støtten gjennom kontoret for private organisasjoner fra starten og fram til ca. 1980. Da Kirkens Nødhjelp inngikk avtalen om Sudanprogrammet i 1974, økte bidragene raskt. I 1975–78 mottok Kirkens Nødhjelp alene 52,9% av det totale budsjettet til private organisasjoner! Misjonsorganisasjonene fikk 32,2% og «Andre norske» 13%.³⁴ Fra denne tiden kan en imidlertid registrere en merkbar endring. En rekke nye organisasjoner «seilte inn» slik at kategorien «Andre norske» i 1985 kom opp i 37,9% eller 105 mill. kr. Tilsvarende tall for Kirkens Nødhjelp var samme år 25,9% eller 71,7 mill. Misjonsorganisasjonene kom på tredje plass med 21,4% eller 59,2 millioner.³⁵ Misjonsorganisasjonenes andel av den store kaken er altså blitt relativt mindre med årene.

Hvilke organisasjoner gjemmer seg bak betegnelsen «andre norske»? Den største er Redd Barna som fikk en helt ny giv etter TV-innsamlingen i Det internasjonale barneåret 1978. I 1985 mottok Redd Barna alene 40 mill. kr. av bevilgningene. Andre norske organisasjoner er bl.a. Norges Røde Kors, Norsk Folkehjelp, som fikk TV-aksjonen i 1983, Det Kgl. Selskap for Norges Vel, Norges Blindeforbund og Norges Handikalforbund.³⁶

Også norsk misjon fikk glede av TV-innsamlingene. Det skjedde

første gang under «Bank på»-aksjonen i 1967 og siste gang under «Aksjon Håp» i 1982. Norsk Misjonsråd var den naturlige koordinerende faktor begge gangene.

TV-innsamlingene ble drøftet av NORADs styre den 15. september 1982 da samarbeidet med de private organisasjonene ble tatt opp i stor bredde. Konklusjonen av vurderingen var at NORAD ikke kunne gi denne form for innsamling noen særstilling ved å si at innsamlet beløp ikke kunne brukes som egenandel for NORAD-støtte. «Organisasjonens nødvendige kapasitet, erfaring og fagkunnskap og prosjektets kvalitet må være utgangspunktet for eventuell støtte.»³⁷

Nøytralitetsdebatten om igjen

Vi har sett at «nøytralitetsparagrafen» til NORAD voldte misjonsorganisasjonene en del bekymringer i startfasen. Enkelte innenfor de styrende organer i NORAD forsøkte å sette opp vanntette skott mellom utviklingsarbeid og misjonenes religiøse virksomhet. Det kunne gi seg slike komiske utslag som gavebrevet som fulgte den nye 18 tonns bulldozeren til jordbruksskolen i Wondo Gennet i Etiopia i 1970. I brevet sto det at gaven under ingen omstendigheter måtte brukes til evangelisering!³⁸

Det er mulig at det var slike episoder som førte til at den evangelisk-lutherske Mekane Yesuskirken i Etiopia i 1971 skrev et oppsiktsvekkende brev til Det Lutherske Verdensforbund og klaget over at det var lettere å få penger til utviklingsarbeid enn til evangeliseringsarbeid. Giverorganisasjonene prioriterte over hodet på de innfødte kirkelederne! I brevet het det:

«In turning to her Overseas partners and sister Churches in the West for assistance in the work which has been regarded as the prime responsibility of the Church both in the field of development and proclamation of the Faith, it has become evident over the last few years that the Churches and Agencies in the West are readily prepared to assist in material development while there seems to be little interest in helping the Church meet her primary obligation to proclaim the Gospel. From the African point of view, it is hard to understand this division and the dichotomy created in the West and reflected in the criteria for assistance laid down by the Donor Agencies.»³⁹

I brevet blir det også pekt på at giverorganisasjonene med sin praksis gjør mottakerne til «objects» for sin hjelp i stedet for å gjøre dem til «agents» for sin egen utvikling. Dermed utløses ikke det utviklingspotensial som kunne ligge i lokalsamfunnene. Skillet mellom kirkelig arbeid og utviklingsarbeid er etter deres mening et kunstig skille.

Brevet utløste en konferanse om temaet «Forkynnelse og utvikling» i Det Lutherske Verdensforbundets regi i Nairobi i 1974. Den senere kidnappede generalsekretæren i Mekane Yesus-kirken, Gudina Tumsa, understreket her sterkt at fra afrikansk side var det – også i den tradisjonelle situasjonen – umulig å skille åndelige og materielle behov. Dette var et uttrykk for vestlig dikotomi. «Å utelukke religionen fra noen sektor av livet var utenkelig» . . . «Å velge å stå utenfor troen var som å velge å stå utenfor livet».⁴⁰

Nøytralitetsdebatten her hjemme blusset opp igjen da evalueringsrapporten om misjonsarbeidet i Latin-Amerika ble offentliggjort før de involverte parter hadde fått anledning til å uttale seg i juni 1983.⁴¹ NORAD hadde sendt en kommisjon for å evaluere Santalmisjonens NORAD-støttede prosjekter i Ecuador og Pinsevennes i Paraguay. I rapporten fikk misjonærene ros for innsatsvilje, språkkunnskaper og enkel livsstil. Kommisjonen hadde heller ikke funnet tegn til rasemessig, trosmessig eller sosial diskriminering. Men kommisjonen pekte på at prosjektene ikke holdt mål rent faglig, at de var isolerte i forhold til andre strukturer i lokalsamfunnene og at det ikke var en klar grenseoppgang mellom direkte evangeliserende arbeid og utviklingsarbeidet.

«Skandaløs u-hjelp», skrev Dagbladet i sin leder. U-hjelp og misjon blandes «. . . på en fullstendig uakseptabel måte». Avisen mente at den offentlige støtten til disse prosjektene snarest mulig måtte innstilles.⁴²

Nå pekte evalueringskommisjonen selv på at et skille mellom utviklingsarbeid og utbredelsen av verdier bare var mulig rent formelt. I realiteten var det umulig å skille «den sosiale sfære» (helse, undervisning, jordbruk) fra «den symbolske sfære» (religion, ideologi). «NORAD bør derfor trekke den konklusjon at all støtte til et utviklingsprosjekt i regi av en misjonsorganisasjon, samtidig er en indirekte støtte til religiøse aktiviteter», heter det i rapportens konklusjoner.⁴³

En av kommisjonsmedlemmene skrev at «Misjonen har akseptert at det knyttes vilkår til de prosjekter som mottar NORAD-støtte

- bl.a. at det ikke drives direkte evangelisering i forbindelse med prosjektene.»⁴⁴ Til dette svarte Santalmisjonens generalsekretær Gunnleik Seierstad, at misjonen bare har akseptert den såkalte «nøytralitetsparagrafen»: «Driften av prosjektet skal skje på en slik måte at det kommer den stedlige befolkning til gode uten hensyn til rase, tro eller oppfatninger». Og han la til: «Vi har ikke akseptert noe forbud mot evangelisering i forbindelse med den støtte vi får.»⁴⁵

Den nyutnevnte u-hjelpsministeren Reidun Brusletten, var kjent som misjons- og pinsevenn. «Nå har hun fått den første hete potet i fanget», ble det uttrykt i en avis.⁴⁶ «Dersom misjonen skulle bøye seg for kritikk av denne art, ville den ikke lenger være lydlig mot misjonsbefalingen», sa hun i en kommentar til Vårt Land.⁴⁷ I et foredrag om misjon og norsk utviklingshjelp på Hedmarkstoppen året etter, gjorde hun det klart at verken NORAD eller U-hjelpsdepartementet ønsket å sette munnkurv på misjonærer som foruten å drive u-hjelp, støttet av NORAD, også drev med evangelisering. «Men Departementet er opptatt av at det ikke legges press på befolkningen eller at nødlidende mennesker utnyttes utilbørlig», la hun til.⁴⁸

Adresseavisen i Trondheim tok i en leder opp nøytralitetsspørsmålet på denne måten:

«Selvfølgelig kan det reises prinsipielle betenkeligheter ved at midler som er bevilget av den verdslige statskasse, settes inn i prosjekter der det samtidig formidles salmesang og gudsord. På den annen side er det vel heller ikke bare de kristeligsinnete helsesøstre og agronomer som har et livssyn i bagasjen når de reiser ut i elendigheten? . . . Vi skal vokte oss vel for å si noe nedsettende om norske u-hjelpsmedarbeidere generelt. Folk som gjør en skikkelig og meningsfylt innsats under fremmede himmelstrøk, fortjener sin pjoletter ved bassengkanten under Sydkorset, mens aftenvinden suser i palmekronene. Men vi klarer heller ikke å forarge oss så voldsomt over at en og annen misjonær foretrekker å kombinere sin enkle livsførsel med litt åndelig vekkelse blant de innfødte.»⁴⁹

Nøytralitetens dilemma

Misjonsselskapene var de første til å sette i gang utviklingstiltak i de landene hvor de tok opp arbeid. Allerede i 1870-årene hadde f.eks. Det Norske Misjonsselskap i gang undervisning – både all-

menn og håndverksutdannelse -, spedalskearbeid og helsearbeid på Madagaskar. Senere kom trykkerivirksomhet og jordbruksutdannelse. Hele tiden foregikk denne virksomheten på misjonens egne premisser. Det var den kristne omsorg for hele mennesket som lå bak og motiverte til en slik omfattende tjeneste.

Muligheten til å få støtte til utviklingsprosjekter via norsk offentlig utviklingshjelp satte misjonsorganisasjonene overfor en viktig utfordring. Kravet om at misjonen ikke skulle bruke pengene til «å fremme politiske eller religiøse særformål» var uantakelig for misjonen som nettopp hadde sin oppgave motivert av misjonsbefalingen «å gjøre alle folkeslag til disipler». Dette har vært så viktig for misjonsorganisasjonene at man ofte har snakket om evangeliforkynnelsen som «det ene nødvendige», det primære anliggende. Utviklingsarbeidet har vært sett på som sekundært i forhold til forkynnelsen – misjonens «egentlige virksomhet». (Dette er ofte et teoretisk/teologisk skille som har betydd mest som motivasjonsfaktor i misjonsinformasjonen, i praksis har disse to sidene som regel gått hånd i hånd.)

Med den oversikt en historisk betraktning gir, kan man gjøre seg visse interessante refleksjoner. Mens misjonen i sin opprinnelige virksomhet var motivert av «å forkynne evangeliet for hedningene», førte realitetene i de landene de kom til at de ganske snart ble trukket inn i et mangfoldig og variert utviklingsarbeid. Dette har i dag fått en så stor plass, at omtrent to tredeler av de misjonærer som sendes ut, får sitt arbeid i sosial virksomhet, særlig knyttet til helsearbeid og undervisning. Det er ikke slik å forstå at disse misjonærene utelukkende har sosialt arbeid; i alt misjonens arbeid går forkynnelse og sosial virksomhet hånd i hånd. Men nettopp denne «holistiske tilnærming» – som også afrikanske kirkeledere støtter – reiser spørsmålet om det er mulig å skille «den symbolske sfære» fra «den sosiale sfære». Regnskapsmessig er det selvsagt mulig å dokumentere overfor offentlig utviklingshjelp at et investeringsbudsjett er brukt til sosiale formål og ikke til kirkebygging f.eks. Når det gjelder driftstilskudd blir dette noe mer komplisert. Problemstillingen aktualiseres ved spørsmålet som ble reist i forbindelse med Latin-Amerika-evalueringen. Kan NORAD forlange at det ikke holdes andakter på et skoleinternat som de har bevilget penger til? Et slikt krav ville misjonen – og den samarbeidende kirken – oppleve som en utidig innblanding i deres egen virksomhet. Ofte oppleves det også, som vi så i Etiopia-tilfellet, som vestlig

ensidighet, uforståelig ut fra en lokal kulturell kontekst. Et press for «å sette munnkurv» på misjonsvirksomheten ville føre til at man vil måtte betakke seg for å ta imot u-hjelpspengene. Løsningen på dilemmaet for både NORAD og misjonsorganisasjonene har vært at mottakerorganisasjonen har garantert for at hjelpen kommer hele den stedlige befolkning til gode «uansett rase, tro eller oppfatning».⁵⁰

Utviklingen i løpet av de 25 år har imidlertid også ført til et dilemma for den offentlige utviklingshjelpen selv. Kravet om politisk og religiøs nøytral u-hjelp viser seg å være like vanskelig å håndheve for deres egen virksomhet. I de kulturer man har henvendt seg til har såkalt «nøytral» utviklingshjelp vist seg å være alt annet enn nøytral. Mange steder har man stått overfor helthetskulturer hvor sosialt og politisk liv ikke kan skilles fra religiøst liv. Det er ikke nøytralt å sende en traktor til et utviklingsland hvor traktoren også pløyer opp forestillinger om tabu og jordånder, om forfedrenes forbannelser og velsignelser. Det norske engasjementet for menneskerettighetene og for at utviklingshjelpen også skal komme kvinnene til gode, som blant annet er slått fast i «prinsippmeldingen», griper ofte inn i autoritetstradisjoner, rangstrukturer og sosiale og religiøse forestillinger om forholdet mellom menns og kvinners rolle i samfunnet.

I tillegg til disse religiøse, sosiale og kulturelle sidene kommer også de politiske konsekvenser av u-hjelpen. All erfaring helt fra Indiahjelpens dager, har vist at utviklingshjelpen er alt annet enn politisk nøytral i de landene hvor den arbeider. Hjelpen kan brukes av enkelte folkegrupper til å styrke sin makt på bekostning av andre grupper. Ofte er det den styrende eliten som ved hjelp av utviklingshjelp, kan befeste sine maktposisjoner i det lokale politiske spill. I tillegg vet vi at vi ikke kan lukke øynene for korrupsjon og taskenspilleri.

Men det er ikke bare misjon og statlig utviklingshjelp som møter problematikken. Enkelte andre private organisasjoner har også opplevd det politiske dilemmaet. I den rammeavtalen som LO har inngått med NORAD, heter det at «Tiltakene skal gjennomføres i forståelse med sentrale og lokale myndigheter i mottakerlandene». I enkelte tilfeller har det vært vanskelig å forene det med ønsket om å bidra til en fri og uavhengig fagbevegelse.⁵¹ I noen tilfeller er f.eks. også kvinnene blitt offer for sin egen suksess. Idet de begynte å

organisere seg og opparbeide selvtillit, ble de møtt av skepsis og motstand fra menneskes side.

Kirkens Nødhjelp opplevde konflikten akutt i Guatemala. I San-Martin-området ble KN engasjert etter jordskjelvkatastrofen i 1976. Det kom i gang ulike ansvarskomitéer som satte i gang hjelpearbeid på indianernes egne premisser. Brønner ble boret, skoler og helsestasjoner ble bygget, og viktigst av alt: Indianerne begynte å få tro på seg selv og sine muligheter for en menneskeverdig utvikling. Imidlertid var det tydelig at myndighetene ikke ønsket politisk bevisste indianere. Flere av lederne i hjelpeprosjektene ble skutt eller forsvant og Kirkens Nødhjelp ble tvunget til å trekke sine folk ut av området. Dilemmaet ble helt klart: Hvor langt skulle Kirkens Nødhjelp imøtekomme myndighetenes krav uten å komme i konflikt med sine egne prinsipper? I årsmeldingen for året 1981 leser vi:

«Samtidig reiser hjelpearbeidet i Guatemala visse prinsipielle spørsmål... I Guatemala har vi arbeidet i skjæringspunktet mellom nødhjelp og politikk. Vi har bevisstgjort indianerbefolkningen, – og som direkte følge av vårt arbeid er indianerledere blitt drept, ja i somme landsbyer er deler av befolkningen masakrert. Vi har ikke oppfordret til opprør, i de aller fleste tilfelle har heller ikke de myrdede vært aktive i noen form for motstand. «Indianerproblemet» som regjeringen søker å løse på sin måte, består i at denne del av befolkningen er våknet til bevissthet – og det i seg selv utgjør en fare.»⁵²

Eksemplene viser at nøytralitetskravet ikke er lett å etterleve i praksis, verken for private organisasjoner eller offentlig utviklingshjelp. Mens misjonen begynte i den ene enden med det «ene nødvendige», nemlig evangelieforkynnelsen, og Norsk Utviklingshjelp i den andre med en «religiøs og politisk nøytral» utviklingshjelp, er i grunnen begge to instanser havnet i den samme «hengemyra» hvor dilemmaet er akutt. Kanskje kan dette dilemmaet formuleres slik: Hvordan gi hjelp uten å inngå kompromiss med sine egne prinsipper og uten å neglisjere de aspirasjoner og ønsker som befolkningen selv har? Her trengs atskillig lokal kjennskap til kultur, religion og politikk for å kunne finne den rette vei – som ofte må bli et kompromiss. I arbeidet med å finne gode løsninger på dette dilemmaet burde offentlig utviklingshjelp og norsk misjon arbeide sammen. Begge ville ha interesse av det.

NOTER

1. Kilde for disse tallene er NORADs årsmeldinger og statistikker utgitt av kontoret for de private organisasjoner i NORAD/DUH: «Prosjekt-samarbeidet med private organisasjoner» 1963–85.
2. NMS-arkiv, gen.sekr. utg. brev 1960.
3. UD-arkiv, notat fra G. Kristiansen, Boks: Engen-utvalget.
4. Referat fra NMR 19. mai 1961. NMS arkiv.
5. Referat fra NMR 16. juni 1961. NMS arkiv.
6. Utkast til St.meld. om Norges hjelp til utviklingslandene. 18. okt. 1961 s. 19, UD-arkiv.
7. Ibid., s. 19–20.
8. P. Walstad 7. nov. 1961. NMS-arkiv. gen.sekr. innk. brev 1961.
9. Referat fra Nordisk Missionsråds møte i Helsingfors den 30. aug. 1961; s. 9, NMS-arkiv.
10. St.meld. nr. 81, 1962–63; s. 4. Årsmelding og regnskap for Norsk Utviklingshjelp for 1962.
11. Engen-utvalgets innstilling. 21. juli 1961. UD-arkiv.
12. Referat fra NMR, 18. mai 1962; s. 2. NMS-arkiv, boks 475.
13. St.meld. nr. 81, 1962–63; s. 9–10.
14. Ibid.; s. 10.
15. Referat fra styremøte 8/63 i Norsk Utviklingshjelp. 8. nov. 1963. SD-63/63; s. 2.
16. Ibid.; s. 2.
17. Utdragene fra debatten er tatt fra SD-63/63.
18. At det var Det Norske Misjonsselskap (NMS) som hadde kommet med innsigelser har jeg som muntlig opplysning fra Otto Chr. Dahl som var misjonssekretær i NMS i den tiden. Det kommer også fram av AU-referat fra møtet den 19. nov. 1963, der det heter i sak 720: «Generalsekretæren refererte fra konferanse med generalsekretær Andresen, der også Pinsevennenes og Santalmisjonens representanter var til stede, om ordlyden i den overenskomst U-hjelpen ønsker angående institusjoner den har ytt bidrag til. Etter at det opprinnelige forslag som gikk ut på begrensning av kristelig aktivitet i institusjonene var forkastet fra vår side, forelå nå nytt forslag hvis ordlyd synes antakelig.» Saken gikk til landsstyret som godkjente den nye formuleringen 5.–7. des. 1963. NMS-arkiv.
19. Sitatene er fra styrets behandling av saken den 8. nov. 1963, referert i SD-63/63. Det fremkommer av styrets behandling at man betraktet utenrikskomitéens innstilling om programmet for Norsk Utviklingshjelp som normgivende med den fortolkning som ble gitt under Stortingsdebatten 8. febr. 1962, referert ovenfor. I referatet heter det videre: «Norsk Utviklingshjelp kan neppe ha adgang til å foreta noen inn-snevring. De mere konkrete retningslinjer som Styret senere har vedtatt, kan følgelig neppe gis noen fortolkning som er mer restriktiv enn de generelle retningslinjene i Innst. S. nr. 75 (1961–62).» SD 63/63; s. 6. Videre heter det: Begrensningen ligger i at tiltak ikke må ha religiøse særinteresser som sitt hovedmotiv, men en «generell menneskelig basis».

20. Hele regelverket ble tatt opp til diskusjon på styremøte 9/70, 5. nov. 70, SD-77/70. Utkastet til reviderte retningslinjer ble sendt til de private organisasjonene til uttalelse innen utg. av april 1971. Deretter gikk saken til rådmøte RD-8/71 og til styremøtet 5/71, 17. juni 71 SD-43/71. Referat 17. juni 1971. De nye retningslinjene fikk sin endelige utforming på styremøtet 7/71, 7. sept. 71, SD-59/71. Se vedlegg 2 til SD-59/71.
21. Møteprotokoll 8/65. Sak nr. 6. Driftsstøtte til private organisasjoner. UD-arkiv. Her heter det: «Støtte til delvis dekning av driftsutgifter vil kunne innvilges for ett år om gangen og med tilsagn for ytterligere ett år.» . . . «Støtte kan også innvilges med et beløp pr. årsverk for fagfolk som i driftsåret er beskjeftiget i utviklingsfremmende virksomhet innenfor et prosjekt, og lønnet av den norske organisasjonen . . .»
22. Se møteprotokoll fra styremøte 4/73 Sak nr. 7: Private organisasjoner – støtte til forundersøkelser og forprosjektering. (9. mars 73, SD-27/73.) Driftsstøtten ble modifisert etter vedtak på styremøte 10/73, 23. okt. 73, SD-88/73.
23. Se Innst. S. nr. 192 for 1975–76 gjengitt i årsmeldingen 1976; s. 83).
24. En grundig gjennomgang av hele regelverket finnes i møteprotokollen 9/77, 11. juli 77, SD-80/77. De nye vedtektene finnes i vedlegg II til SD-80/77.
25. Bjørn Johannesen: NORADs samarbeid med private organisasjoner. Forum for utviklingsstudier. NUPI Nr. 10-1979; s. 8.
26. Ibid.; s. 9.
27. Odd Bondevik, Vårt Land, 23. feb. 1980.
28. Hans Svartdahl, Vårt Land: 29. feb. 1980.
29. Se møteprotokollen for styremøte 9/82. 15. sept. 82, SD-89/82; s. 5. I denne protokollen finner man en bred gjennomgang av samarbeidet med de private organisasjonene.
30. Se møteprotokoll for styremøte 13/79, SD-139/79.
31. Se årsmeldingene for Kirkens Nødhjelp. Gjengitt i KN-nytt nr. 1, 1975; s. 7, nr. 1, 1979; s. 11, nr. 2, 1983; s. 31-33.
32. Denne avtalemодellen ble foreslått i styrets behandling på møtet 9/82. SD-89/82; s. 10. Til møtet forelå det en utredning av tilsvarende ordninger i Sverige og Nederland utarbeidet av Øyvind Dahl for kontoret for private organisasjoner: Kanalisering av bistandsmidler gjennom private organisasjoner». NORAD, august 1982.
33. Se Vårt Land, 5. nov. 1983. Se også St.meld. nr. 36, 1984-85; s. 84.
34. Se vedlegg II til SD-89/82: Bistand til private organisasjoner 1963-81. Statistisk oversikt; s. 2.
35. Se statistikk utarbeidet av kontoret for private organisasjoner: «Prosjektsamarbeidet med private organisasjoner 1985, En del nøkkeltall. DUH 1986.
36. Ibid.; s. 25.
37. SD-89/82; s. 13.
38. Alf R. Bjerke i Farsunds Avis 22. mars 1971.
39. Brevet ble sendt til Det Lutherske Verdensforbund den 9. mars 1971

- og videre utdypet i et brev til flere giverorganisasjoner den 9. mai 1971, hvor dette sitatet er hentet fra.
40. Gudina Tumsa siterte her Dr. Manas Buthelezi fra Sør-Afrika. På en konferanse i Arusha, Tanzania i september 1973, sa han: «... religion was so integrated in the traditional African society that there was not even an institutional symbol which marked it off from daily life. To exclude religion from any sector of life was inconceivable... There was no separate society of religious people in contrast to those who had opted out of faith. To opt out of faith was to opt out of life itself.» Sitatene finnes i konferanserapporten: «Proclamation and Human Development. Documentation from a Lutheran World Federation Consultation», Nairobi, Kenya, Oct. 21-25, 1974. Utgitt av LWF, Geneve i 1975.
 41. Evaluation Report 1/83. «Norwegian Mission in Latin America». NORAD.
 42. Dagbladet 23. juni 1983.
 43. Evaluation Report 1/83; s. 148.
 44. Jarle Kottmann, Vårt Land 13. aug. 1983.
 45. Gunnleik Seierstad, Vårt Land 20. aug. 1983.
 46. Haugesunds Avis 27. juni 1983.
 47. Reidun Brusletten, Vårt Land 23. juni 1983.
 48. Foredrag av R. Brusletten på Hedmarktoppen 13. juni 1984.
 49. Adresseavisen 25. juni 1983.
 50. Se SD-59/71, 7. sept. 71. Styremøte 7/71.
 51. Evaluation Report 1A/85; NORAD; s. 189f.
 52. Årsmeldingen står i KN-nytt nr. 2, 1982; s. 37-38.

**«Irrespective of Race, Creed or Opinions»
25 Years of Cooperation between Mission and
Development Assistance**

The Norwegian Agency for International Development was established in 1962. This made it possible for the NGOs to obtain governmental assistance to their own development work. The first rules stated that the grants to the NGOs should «not promote particular political, economic or religious interests». The Norwegian Missionary Society could not accept this condition, and after several consultations the rules were modified so that the grants should be given to local projects «irrespective of race, creed or opinions». The 25 years of experience have shown that it is not easy to comply with the «claim of neutrality» neither for the NGOs, nor for the governmental agency itself. The development work will always promote «particular political, economic or religious interests».